

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Xakimova Go‘zal Akbar qizi

Namangan davlat texnika universiteti 5-BXA-22 gurux talabasi

Xakimovaguzal72@gmail.com

Tel: +998902797772

Annotatsiya. Ushbu maqolada, sanoatni innovatsion rivojlanishining belgilangan yo‘nalishlari doirasida loyihalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liq va to‘liq bo‘lmagan realizatsiyani amalga oshirish korxonalar faoliyatining alohida yo‘nalishlari bo‘yicha ijobiy samaraga ega bo‘lishi mumkin hamda korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish sxemasini amalga oshirish vositalarni aniqlash zarurligi keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Sanoat, ishlab chiqarish, innovatsion faoliyat, korxonalar, innovatsiya.

I. Kirish

Iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotda innovatsiyalar keng joriy etilishi halqaro miqyosdagi raqobatbardoshlikni oshirib, barqaror rivojlanish uchun mustaxkam zamin yaratadi. Ayniqsa, sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatning keng yo‘lga quyilishi tarmoq iqtisodiy samaradorligi oshishiga ahamiyatli ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu holat innovatsion rivojlanish darajasi hamda sanoat tarmog‘ining raqobatbardoshligi o‘rtasidagi korrelyatsion bog‘liqlik orqali ham yaqqol namoyon bo‘ladi.

Xalqaro innovatsion indeksni baholash natijalariga ko‘ra, “iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan davlatlar orasida Germaniya (2,26 ball), AQSH (1,80 ball), Yaponiya (1,79 ball) va Shvetsiya (1,64 ball) singari mamlakatlar yetakchilik qilmoqda. Bloomberg Agentligining tadqiqotlari bo‘yicha 2019 yilda jahonning innovatsion iqtisodiyoti reytingida Janubiy Koreya, Germaniya, Finlyandiya, Shveysariya davlatlari eng yuqori pogonani egallab turgan”¹⁵. O‘z navbatida, innovatsiyalarning rivojlanganligi ushbu mamlakatlardagi sanoat korxonalarining yuqori samaradorligini ham ta‘minlamoqda.

Jahonda innovatsion omillar hisobiga barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlash borasidagi tajribalar asosida zamonaviy sanoat tarmoqlarining innovatsion faolligi hamda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar (ish, xizmat) raqobatbardoshligini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi, ishlab chiqarish tizimida innovatsiya tasnifi va innovatsion jarayonlar xususiyatlari, korxonalarining innovatsion rivojlanish strategiyasi va innovatsion loyihalarni baholash usullari, sanoatning fan sig‘imi yuqori tarmoqlarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishning kontseptual yo‘nalishlarini tadqiq etish bu boradagi muhim ilmiy yo‘nalishlarni namoyon etmoqda.

Sanoat korxonalarini yuqori darajadagi zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan jihozlash, ularni ishlab chiqarishga tatbiq etish orqali innovatsion iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha katta sayi-harakatlar amalga oshirilmoqda. Bu borada “...barqaror

¹⁵ <https://theworldonly.org/rejting-innovatsionnyh-ekonomik-2019/>

iqtisodiy o‘shishning eng muhim garovi - raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish, ular uchun yangi halqaro bozorlar topish va eksportni ko‘paytirish, tranzit salohiyatidan to‘liq foydalanish hisoblanadi”¹⁶. Mazkur vazifalarni hal etishda sanoat ishlab chiqarishi tizimida innovatsion faollikni oshirish, innovatsion-investitsion faoliyatni amalga oshirish tendentsiyalari va ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash, innovatsion loyihalar samaradorligini baholash, korxonalarda innovatsion faoliyatni amalga oshirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish singari yo‘nalishlarda ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish alohida ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-noyabrdagi PF-6079-sonli “Raqamli O‘zbekiston–2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni¹⁷ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi “2022-2026-yillarda O‘zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-165-son Farmonini amalga oshirish¹⁸ hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur maqola muayyan darajada xizmat qiladi.

II. Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

G‘arb iqtisodchi olimlari (P.Druker, R.Foster, B.Tviss, K. Kristensen, M. Reynor) ham «innovatsiya» tushunchasini yoritib berishda bir-birini to‘ldiruvchi ta’riflar keltirishgan. Y.Shumpeter iqtisodiy o‘shish dinamikasi nazariyasining asoschisidir. Mazkur yo‘nalishning asosiy tamoyillari N.Kondratev¹⁹ tomonidan uzun to‘lqinlar nazariyasi doirasida ishlab chiqilgan.

Innovatsiyalar nazariyasi G.Menshning tadqiqotida rivojlantirilib, u ikki nazariy jihatni ajratib ko‘rsatdi: texnologik turtki innovatsion o‘zgarishlarning asosi bo‘lib hisoblanadi, depressiya esa innovatsion faollikning “pastlab ko‘tariluvchi” rovida yuzaga keladi²⁰. U innovatsiyani asosiy uchta ko‘rinishga ajratib, iqtisodiy o‘shishning davrlari va sur‘atlari bilan innovatsion faoliyatning intensivligi va tabiat o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlashni taklif etadi: “bazis, yuksaluvchi va soxta yangilik”²¹. Muallif innovatsion faoliyatni faollashtirishning muhim drayveri sifatida korxonalar moliyaviy holati yomonlashishi deb hisoblaydi, innovatsiyalar esa investitsiyalar samaradorligini oshirish va u ko‘rsatgan “texnologik pat” iqtisodiy rivojlanishdagi turg‘unlikni bardosh bilan yengish uchun muhim vosita sifatida aniqlaydi²².

Hozirgi vaqtda innovatsiyalar nazariyasida ikkita muhim yondashuv asosiy hisoblanadi, ya’ni “texnologik turtki” va “talabga ta’sir etish”. Ular amaldagi tajribaga

¹⁶ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentini Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020>

¹⁷ <https://lex.uz/docs/-5030957>

¹⁸ <https://lex.uz/ru/docs/-6102466>

¹⁹ Кондратов Н.Д. Проблемы экономической динамики. - М.: Экономика, 1989.

²⁰ Mensh G. Stalemate in technology: innovation overcome the depression. - Cambridge (Massachusetts, USA), 1979.

²¹ Менш Г. Базисные инновации и инновации совершенствования [Текст] / Г. Менш // Журнал экономики предприятия. - 1972. - № 42. - С. 291-297.

²² Менш Г. Технологический пат: инновации преодолевают депрессию [Текст] / Г.Менш. - М.: Экономика, 2001. - 211 с.

asoslangan omillarni har xil turlanishidan foydalangan holda izohlaydilar hamda boshqaruvning amaliy masalalarini yoritishda turli xil vositalarni taklif etadilar. Mazkur qarashlar mazmuniga ko‘ra tsiklik tavsifga ega bo‘ladi yoki ijtimoiy-iqdisodiy tizimning asta-sekin transformatsiyalashuvini ifodalaydi.

Ilmiy-uslubiy bilish vositasi sifatida tadrijiy rivojlanish ta‘limoti dastlab XX asrning 60-70-yillarida shakllana boshladi²³ va u neoklassik nazariyaning ko‘plab dastlabki tamoyillarini rad etdi²⁴.

III. Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolani tayyorlashda qiyosiy, tahlil qilish va tanlama kuzatish, statistik hamda ko‘p omilli ekonometrik tahlil usullari, modellashtirish jarayonlarda iqtisodiy-matematik, noaniq to‘plam nazariyasi, prognozlash va boshqa usullar qo‘llanilgan.

IV. Tahlil va natijalar

Innovatsion rivojlanishning maqsadlari va vazifalarini aniqlashdagi xatolar innovatsion faoliyatga yo‘naltirilgan moliyaviy va boshqa resurlarni natijasiz sarflashga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, korxonaning innovatsion faoliyatga samarasiz sarflangan vaqti sanoat tarmogida fan sig‘imi yuqori ishlab chiqarishni rivojlantirishning mavjud yuqori sur‘atlari bilan bog‘liq moliyaviy resurslar qatorida kam bo‘lmagan yo‘qotish hisoblanadi.

Sanoatni innovatsion rivojlanishining belgilangan yo‘nalishlari doirasida loyihalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liq va to‘liq bo‘lmagan realizatsiyani amalga oshirish korxonaning faoliyatining alohida yo‘nalishlari bo‘yicha ijobiy samaraga ega bo‘lishi mumkin, biroq korxonaning umumiy innovatsion rivojlanishi sinergetik samaradan mahrum bo‘ladi. Innovatsion loyihani amalga oshirish to‘g‘risida qaror qabul qilishda resurslar manbalari va yakuniy innovatsiyalar iste‘molchilari tahlil qilingan bo‘lishi zarur, ya‘ni korxonaning tashqi muhit tahlili o‘tkazilishi kerak. Mazkur omillar bir vaqtning o‘zida innovatsion loyihani amalga oshirish va qaror qabul qilish jarayonida hisobga olinishi kerak. Aynan shuning uchun moliyaviy va resurs ta‘minotidagi mavjud cheklolarni hisobga olgan holda, innovatsion faoliyatni amalga oshirish doirasida ulardan foydalanishni optimallashtirish natijasida innovatsion rivojlanishning maqsad va vazifalari asosida korxonaning innovatsion faoliyatini kompleks boshqarishni amalga oshirish muhimdir.

Korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish sxemasini amalga oshirishda quyidagi vositalarni kiritish muhim hisoblanadi:

- innovatsion g‘oyalarni joriy etish uchun istiqbolli loyihalarni tanlash vositasi;
- innovatsion faoliyatning tashqi va ichki omillarini hisobga olgan holda innovatsion loyihalarni baholash vositalari;
- sanoatning fan sig‘imi yuqori tarmoqdari korxonalarida innovatsion loyihalarni amalga oshirishni optimallashtirish vositalari.

²³ Нестеренко А.Н. Возможен ли синтез эволюционной экономики и «Мейнстрим» // Эволюционная экономика «Мейнстрим». М.: Наука, 2000, с. 55-61.

²⁴ Нелсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. - М.: Дело, 2002.

Korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarishning yuqorida keltirilgan vositalarini hisobga olgan holda uni realizatsiya qilish algoritmi quyidagi bosqichlardan iborat.

Korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish algoritmi

Birinchi bosqichda korxonaning rivojlanishiga davlat, tarmoq va korxonada rahbariyati qarashlarining rasmiyligidan iborat korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish mezonlarini shakllantirish zarur. Bu qarashlar korxonaning innovatsion faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari, korxonada faoliyatining alohida ustuvor yo'nalishlari, realizatsiya qilinayotgan loyihalarning yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan risk darajasi, loyihalarning innovatsionligi va iqtisodiy samaradorlikning maqsadli ko'rsatkichlarida ifodalanadi.

Ikkinchi bosqichda korxonaning innovatsion infratuzilmasi holati va uning innovatsion faoliyati ko'rsatkichlari hamda ushbu sohada mavjud statistik axborotlar

tahlilini o‘tkazish kerak. Mazkur axborot turli yo‘nalishlarda innovatsion faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun korxonalar imkoniyatga ega ekanligini ifodalaydi.

Turli xil yo‘nalishlar bo‘yicha innovatsion faoliyatga qo‘yilmalar samaradorligi qarab chiqilayotgan korxonalar doirasida texnik jihozlanishi, kadrlar salohiyati, mavjud an‘analar va u yoki bu innovatsion ishlanmalar tajribasiga bog‘liq holda bir-biridan farq qiladi.

Uchinchi bosqichda innovatsion rivojlanishning mavjud jahon trendi va hamda innovatsion mahsulotlar, xizmatlar va texnologiyalarga davlat va tarmoq ehtiyojlari tahlilini o‘tkazish zarur. Innovatsion faoliyat samaradorligining ajralmas qismi bo‘lib, uning natijalariga talab hisoblanadi. Innovatsion faoliyatning kutilayotgan natijalariga talabni istiqbollashtirishga harakat qilish uchun korxonalar faoliyatining yo‘nalishlariga innovatsion qarorlarda davlat buyurtmalari, tarmoq va bozor talabini aniqlash zarur. Biroq innovatsion loyihalarni amalga oshirish yetarlicha uzoqroq vaqtni qamrab olishi mumkin. Buning asosiy sababi davlat buyurtmasi, tarmoq va bozordagi talabga qarab innovatsion qarorlar o‘zgarishi mumkin. Shuning uchun innovatsion faoliyatning turli yo‘nalishlarida trendlar va tendentsiyalarning o‘zgarishini monitoring va tahlil etish kerak.

To‘rtinchi bosqichda korxonaning innovatsion rivojlanishini istiqbolli yo‘nalishlarini aniqlash zarur. Korxonaning innovatsion loyihalarini realizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlashda quyidagi omillarni e‘tiborga olish kerak:

- korxonaning ichki resurslarining miqdori va sifat ko‘rsatkichlari;
- innovatsion faoliyat sohasida mavjud tendentsiyalar;
- innovatsion faoliyatni amalga oshirish doirasida korxonaning manfaatlari;
- innovatsion faoliyatni amalga oshirish doirasida tarmoq manfaatlari;
- innovatsion faoliyatni amalga oshirish doirasida davlat manfaatlari;
- innovatsion faoliyatni moliyalashtirishni amalga oshirishda investor manfaatlari.

Har bir aniq holatda yuqorida keltirilgan omillarning muhimligi mulk shakli va iqtisodiy faoliyatni olib borishi, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish manbalari va korxonalar rahbariyatining munosabatiga bog‘liqdir.

Beshinchi bosqichda korxonada realizatsiya qilish uchun innovatsion loyihalar ro‘yxatini shakllantirish kerak. Ro‘yxatda keltirilgan har bir loyiha uchun iqtisodiy ko‘rsatkichlar (sof joriy qiymat yoki sof diskontlangan daromad, daromadlikning ichki normasi, loyihani qoplashning diskontlangan muddati, diskontlangan harajatlarning diskontlangan harajatlarning daromadlilik indeksi) va innovatsion ko‘rsatkichlar (innovatsiyalarni o‘z-o‘zini moliyalashtirish koeffitsienti, innovatsion loyihalarning fan sig‘imkorligi koeffitsienti, innovatsion loyihaning natijasi hisoblangan mahsulotlar va xizmatlarning fan sig‘imkorligi koeffitsienti, innovatsiyalarni joriy qilgandan keyin mahsulotlar rentabelligining o‘sishi koeffitsienti) ning hisob-kitobi ishlab chiqilgan bo‘lishi kerak.

Oltinchi bosqichda innovatsion faoliyatga ta‘sir etuvchi ichki va tashqi omillarni hisobga olgan holda fan sig‘imi yuqori tarmoq korxonalarining innovatsion loyihalarini realizatsiya qilishni baholashni o‘tkazish kerak. Innovatsion loyihalarning realizatsiyasi loyihaning yakuni muvaffaqiyatiga ham ijobiy, ham salbiy ta‘sir

ko'rsatishi mumkin bo'lgan barcha tashqi omillarning faol ta'siri ostida amalga oshiriladi. Innovatsion loyihalarni past ko'rsatkichlar asosida realizatsiya qilish samarasiz bo'lishi mumkin. Innovatsion faoliyatni realizatsiya qilish doirasida korxonada mavjud bo'lgan resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish maqsadida innovatsion loyihalarni amalga oshirishni baholashni o'tkazish taklif etiladi. Innovatsion loyihalarni amalga oshirish muayyan moliyalashtirish bilan qo'yilgan ish hajmi ko'pchilik turlarini bajarishni qamrab oladi. Har bir ishni bajarilish muvaffaqiyati ko'pchilik omillar bilan bog'liq bo'lib, uning asosiysi moliyalashtirish hisoblandi. Innovatsion loyihalar iqtisodiy jihatdan amalga oshirilishini aniqlash uchun bajarilgan ishlar hajmida loyihaning tarkibiy tuzilishini o'rganish va ushbu ko'rinishdagi ishlar bo'yicha yig'ilgan statistika asosida muayyan moliyalashtirish hajmidan kelib chiqib, har bir ish hajmini muvaffaqiyatli tugatish ehtimolligini aniqlash taklif etiladi. Innovatsion faoliyatni amalga oshirish to'g'risida axborot va statistik ma'lumotlar loyihalarni amalga oshirish va korxonalarining innovatsion faoliyati to'g'risida statistik axborotlarni saqlash uchun mo'ljallangan maxsus ma'lumotlar bazasiga yig'ilgan, qayta ishlangan va berilgan bo'lishi zarur.

Yettinchi bosqichda innovatsion loyihalar portfellarining shakllanishi va tanlanishi o'tkaziladi. Mavjud texnologik rivojlanish trendlari, tomonlarning innovatsion faoliyatda ishtirok etish ustunliklari, loyihalarning iqtisodiy va innovatsion tavsifi, loyihalar ro'yxatida keltirilganlarning o'rnatilgan mezonlarga to'liq mos keladiganlarini tanlash kabilarni hisobga olish zarur.

Sakkizinchi bosqichda sanoatning fan sig'imi yuqori tarmoq korxonalarida innovatsion loyihalarni optimallashtirishni hisobga olgan holda tanlangan innovatsion loyihalar realizatsiyasini boshlash kerak. Yuqorida keltirilgan korxonalar innovatsion faoliyatini boshqarish algoritmi realizatsiyasi hozirgi vaqtda respublikamiz sanoat tarmog'ida dolzarb hisoblangan innovatsion rivojlanish muammolarini hal qilishi mumkin. Bularga quyidagilar kiradi:

- innovatsion loyihalarni realizatsiya qilinishi darajasini oshirish;
- innovatsion loyihalarni amalga oshirishda resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish;
- innovatsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish;
- innovatsion faoliyat natijasida halqaro, davlat va tarmoq ehtiyojlari va buyurtmalari doirasida korxonalarining innovatsion faoliyatini faollashtirish.

Innovatsion faoliyatni boshqarishning keltirilgan funktsional tizimi korxonaning samarali faoliyat yuritish maqsadlariga muvofiqlikda uning tashkiliy tuzilmalari o'rtasida aniq taqsimlangan bo'lishi kerak.

Sanoatning fan sig'imi yuqori tarmoq korxonalarining kelgusidagi rivojlanishi korxonaning innovatsion faoliyatini boshqarish mexanizmi, uning asosiy holati tartibini belgilovchi kontseptual hujjatni yaratishni talab etadi. Bunday kontseptsiyani amalda realizatsiya qilish yuqori texnologik, fan sig'imi yuqori mahsulotlarni ishlab chiqarish sohasida raqobat ustunligini ta'minlashga qaratilgan bo'ladi.

Sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni joriy etish uchun uning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini baholash zarur. Shu sababli texnologik innovatsiyalarni

joriy etish asosida sanoat ishlab chiqarishida yuqori samaradorlikka erishish uchun texnik chora-tadbirlarning qaysi biri foydali ekanligini aniqlash zarur.

Korxonalarda texnologik innovatsiyalarni joriy etish tadbirlari quyidagilardan iborat:

- mashina va mexanizmlarning yangi hamda takomillashgan turlari va konstruktsiyalarini joriy etish;

- xom ashyo, materiallar, yo‘qligi va energiyaning yangi turlarini yaratish;

- texnologik innovatsiyalarning yangi va takomillashgan turlarini ishlab chiqarishga joriy etish;

- texnologik jarayonlarni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish darajasini oshirish;

- korxonada faoliyatini boshqarishning innovatsion shakllarini joriy etish;

- ixtirochilik va novatorlik takliflarini ishlab chiqish.

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarishni rivojlantirish, mahsulot hajmini oshirish, uning sifatini yaxshilash, ishlab chiqarish samaradorligiga erishish uchun fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish zarur. Bu faoliyat ma’lum iqtisodiy chora-tadbirlarni ishlab chiqish asosida amalga oshiriladi. Chora-tadbirlar albatta samarali bo‘lishi kerak. Uni hisobga olmasdan, baholamasdan innovatsion loyihalarni ishlab chiqarishga joriy etib bo‘lmaydi.

V. Xulosa va takliflar

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda iqtisodiy rivojlanishning an’anaviy resurslarga asoslangan modelning yagona muqobil varianti bo‘lib, insonlarning intellektual salohiyatidan samarali foydalanishga yo‘naltirilgan innovatsion jarayonlar samaradorligini oshirish strategiyasi hisoblanadi. Bunda mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining joriy va istiqboldagi chora-tadbirlarini belgilashda fan sig‘imi yuqori bo‘lgan tarmoqdarni rivojlantirish, jahondagi globallashtirish jarayonlar ta’sirini har tomonlama hisobga olish, iqtisodiy rivojlanish dasturlarini ushbu jarayonlar ta’siri nuqtai-nazaridan shakllantirish va ularni izchil amalga oshirishni taqozo etmoqda.

Hozirgi vaqtda jahonning yetakchi davlatlari taraqqiyoti uchun sanoat rivojlanishidan keyingi bosqich xos bo‘lib, bu bosqichda iqtisodiy o‘sish omillarining roli va o‘rni o‘zgarib bormoqda.

Ilmiy tadqiqotlar natijasida quyidagi ilmiy xulosa, taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Sanoat korxonasining innovatsion rivojlanish muammosini aniqlash, unga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillarni taklif etish, innovatsion rivojlanishning maqsad va vazifalarini belgilash, innovatsion salohiyatni baholash, uning istiqbolli yo‘nalishlarini aniqlashga yo‘naltirilgan innovatsion strategiyani tanlash jarayonining algoritmi ishlab chiqildi.

2. Innovatsion loyihani amalga oshirishning moliyaviy to‘lovga qodirligini baholash ko‘rsatkichlari tizimi korxonaning rentabellik ko‘rsatkichlari, investitsiyalardan foydalanish hamda moliyaviy holatni baholash ko‘rsatkichlari asosida takomillashtirildi.

3. Sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni baholashning samaradorlik ko'rsatkichlari tizimi iqtisodiy rivojlanish bosqichlariga mos holda diskontlangan ko'rsatkichlar va diskontlanmagan ko'rsatkichlar asosida qo'llanilish jarayoni bo'yicha tasnifi ishlab chiqildi.

4. Sanoat fan sig'imi yuqori tarmoq korxonalarida innovatsion loyihalarni optimallashtirishni hisobga olgan holda tanlangan innovatsion loyihalar realizatsiyasini amalga oshirishga yo'naltirilgan innovatsion faoliyatini boshqarish algoritmi ishlab chiqildi.

5. Innovatsion loyihalarni amalga oshirish portfelini shakllantirishni nazarda tutuvchi hamda davlat va tarmoqning innovatsion rivojlanishining ustuvor yo'nalishlarini hisobga olgan holda sanoatning fan sig'imi yuqori bo'lgan tarmoq korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish tizimini takomillashtirishga yo'naltirilgan kontseptsiya shakllantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

6. Fan-texnika taraqqiyoti korxonalarining ishlab chiqarish faoliyati samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib kelgan va hozirda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Mazkur omildan quyidagi yo'llar bilan foydalanish mumkin:

- ishlab chiqarish va mehnatni mexanizatsiyalashtirish, avtomatlashtirish hamda kompleks ravishdagi mexanizatsiyalashtirish;
- asosiy texnologik jarayonlarni robotlashtirish;
- progressiv, mehnat hamda resurslarni tejashga yo'naltirilgan texnologik jarayonlarni amaliyotga kiritish va ulardan keng foydalanish;
- xom ashyo va materiallar (mehnat predmetlari) zamonaviy turlarini yaratish va ulardan foydalanish;
- ishlab chiqarishni tashkil qilish, rejalashtirish va boshqarish jarayonlarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan, hisoblash texnikasidan foydalanish;
- ishlab chiqarish va mehnatni ilmiy tashkil qilish.

Korxonalar mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun qilayotgan sarf xarajatlarini juda qattiq nazorat qilishi va o'rganishi lozim. Bu juda murakkab ammo zaruriy chora hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganimizda korxonaning rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish uchun mavjud imkoniyatlarni ishga solish zarur va bizning fikrimizcha korxonaning ilm fan bilan aloqalarini kuchaytirish talab qiladi. Korxonalar o'z faoliyatini tahlil qilish va uni rivojlantirishga olib keladigan omillarni belgilashi uchun yirik iqtisodchi olimlar bilan shartnoma asosida ish olib borishi kerak bo'ladi. Bu o'z samarasini beradi deb hisoblaymiz.

VI. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining “Innovatsion faoliyat to'g'risida” Qonuni.- T., 2020.
2. O'zbekiston Respublikasining “Chet el investitsiyalari to'g'risida” Qonuni.-T.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Investitsiya loyihalarining loyiha oldi hujjatlarini ishlab chiqish sifatini oshirish to'g'risida”gi 2017 yil 15 martdagi PK-2836-son qarori.

4. Industrial Innovation. P. 83-88, 219.
5. Mench G. Stalemate in technology. Cambridge (Mass). 1979.
6. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). Moliyaviy aktivlar hisobini yuritishda xalqaro standartlar qoidalarini qo‘llash masalalari. Ilmiy monografiya. Toshkent–2023.
7. Xolmirzayev, U. A., & Hakimova, G. A. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH TIZIMI. *Экономика и социум*, (5-1 (120)), 938-941.
8. Xolmirzayev, U. B., & Hakimova, G. Z. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISHNING MOLIVAVIY MEXANIZMI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 10, 96-98.
9. Xolmirzayev U.A, Hakimova G.A. “Sanoat korxonalarining innovatsion samaradorligini oshirish yo‘nalishlari”. ilmiy monografiya. Toshkent–2024.